

ЯК БОЛЬШЕВИКИ УВ'ЯЗНЮВАЛИ СВЯЩЕНИКІВ

Я - священник Української Автокефальної Православної Церкви, що відродилась в 1921 році, яка жила й діяла під проводом двох митрополитів-мучеників Василя Липківського та Миколи Борецького, й понесла великі жертви від державно-комуністичного режиму СРСР. Ця Церква мала 36 єпископів, понад 3000 священників: всі вони, разом з десятками тисяч своїх вірних, загинули на Соловках, в концтраках Дальлага, Сіблага, Бамлага, Біломорканалу, на Колимі і в інших місцях далекого заслання.

В 1942 році, коли Україна була тимчасово звільнена від большевицько-комуністичної влади, було зареєстровано тільки 270 священників, які повернулися з заслання з зіпсутим здоров'ям і тяжкими спогадами від страшного пережитого. Одним із тих поворотців-священників є я. На терені Європи я є єдиний живий свідок серед священників УАПЦ.

Заарештовано мене органами ГПУ 8 вересня 1929 року, після мого чотирирічного служіння в сані священника. В день арешту мені було 26 років. Заарештовано мене в селі Підвисокому на Уманщині. Падав дощ, коли мене вночі вели до в'язниці. Дві ночі й один день я сидів у в'язниці з двома мужчинами років під 30: один був посаджений за те, що вбив свою жінку, другий за те, що в якогось селянина украв корову.

Під конвоєм, пішки, нас трьох переведено до Умані. Це було кілометрів 50-60. Увесь час по дорозі конвоїр насміхався з мене. За його словами священники є тяжчі злочинці, аніж убивці чи злодії.

Переночувавши в уманській міліції, мене було відведено до уманського ГПУ й посаджено в коридорі, де вже сиділо кілька заарештованих. Потім мене було суворо допитувано — силували мене, щоб я зрікся священничого сану. Коли я не погодився на це,— мене били. Тоді було в мене відібрано всі документи: пастирську грамоту, атестат про закінчення вищої школи й інші.

Перед допитом у ГПУ, коли я сидів у коридорі, я бачив через вікно, як агенти автами та мотоциклами часто підвозили до нашого гурту в коридор все нових і нових в'язнів. Вже після обіду нас було понад сто осіб. Всіх допитуваних в ГПУ під конвоєм, великими групами відводили до тюрми. В тюрмі, на подвір'ї, робили пильний обшук і спроваджували до камер. Під час обшуку відбирали: ножі, бритви, пояси, мотузки і все, що знаходили потрібним відібрати. У мене відібрано складаний ніж, пояс і срібний наперсний хрест, якого вже ніколи мені не повернули.

Вкинули мене в камеру в 24 кв. метри. Там сиділо вже 34 особи, я був 35-й. Припало мені місце біля «параші». Денний розпорядок у тюрмі був такий: уранці подавалась якась забруднена гаряча юшка — це називали чай. Удень давали 200 гр. чорного, дуже часто неможливо глевкого хліба та

принесли баланду. Після обіду виводили на прогулянку, кожного дня на 10-15 хв. Після прогулянки в'язні за власною ініціативою били воші. Це було найбільше наше горе. У вогкій і переповненій людьми камері вони дуже скоро плодилися і нестерпно жалили тіло, в'їдалися в тіло до очевидних ран.

В уманській тюрмі я просидів лише тиждень, потім був переведений до Полтави. Це тому, що працював я на парафіях Полтавщини й лише за два тижні перед арештом переїхав до Умані, тому що ГПУ мене вислало з Полтавщини. Тож мало розглядати мою справу полтавське ГПУ.

В Полтаві посадили мене в кацет ГПУ. Там уже сиділо в різних камерах кілька наших священиків: отець Григорій Кононенко, який там же й збожеволів, о. Федір Стрижак — розстріляний, о. М. Нестеровський, Володимир Слухаєвський і інші священики Полтави.

Слідство над усіма священиками переводив уповноважений ГПУ Батурин. Це була жорстока людина. Мене змушували зректися сану, били, пиляли члени, а коли вже нічого від мене не добились, тоді перевели до тюрми.

В Полтаві за большевиків поширилось тюремне будівництво. Коли за старого царського часу там була лише одна тюрма на Кобилянській вулиці, то за большевиків їх стало кілька: тюрма на Кобилянській, тюрма на Пушкінській, на Колонійській вулиці утворили велику тюрму з будинку кол. Духовної Семінарії, тюрма при обласній міліції та кілька в'язниць по всіх районах Полтави. Більшу частину я сидів у тюрмі на Колокійській вулиці (в Дух. Семінарії), трохи сидів на Кобилянській вулиці. Великий триповерховий будинок кол. Духовної Семінарії цілком був запруджений в'язнями. Там сиділо переважно українське селянство, хлібороби, які про політику не мали жодного уявлення, але які були звинувачені «в політичних артикулах». Багато сиділо української інтелігенції: професори, учителі, лікарі, сиділо українське духовенство, — всім їм інкриміновано політичні артикули.

Майже не було жодної камери, де б не сидів священик. Я сидів у 67-ій камері. Зі мною сиділо ще два священики. Двох розстріляно, а мене засуджено позаочно колегією ГПУ на 7 років ув'язнення до УСЛОНа*).

В період від жовтня 1929 р. до лютого 1930 в полтавських тюрмах сиділо 28 священиків лише Української Церкви. З них 5 розстріляно, 1 збожеволів, а останнім дано від 5 до 10 років ув'язнення й заслано до далеких таборів для відбуття кари.

Замість УСЛОНа я потрапив до концентраків Дальлага, спочатку до 1-го Отделенія (6-а верста), біля Владивостока, потім переведено мене було до 2-го Отделенія на вугляні шахти, на 17-й кілометр Сучапського рукава, де я довбав вугілля в шахтах більш шести років.

На Далекому Сході було кілька ланцюгів концтраків. По берегах Охотського і Японського морів були концтраки Дальрибсоюза — це перший ланцюг, другий ланцюг — концтрак Дальвоєнстрою, третій — Дальлес, четвертий — Дальтрасуголь, на Колимі концтраки — Дальзолото і інші...

Лише в одному районі Владивостока з 1930 по 1935 рік я знаю концтраки такі: 6-та верста, Бухта Деомід, Егершельд, 1-ша річка, 2-га річка, Сіданка (Сщанстрой), 6-ий кілометр Сучанського рукава 8-ий кілометр Сучанського рукава, 9-ий кілометр Сучанського рукава, 17-ий кілометр Сучанського рукава й Командировка на Сучані. Ці 11 таборів я добре знав, можливо були ще, яких я не знав.

Умови життя і праці в концентрації були такі: 10 годин під землею в'язні довбають вугіль, потім вилазять з шахти на т зв. відпочинок. Вийшовши з шахти, кожний в'язень повинен стати у велику чергу, спочатку за хлібом, потім за супом чи чаєм. На це виходило багато часу і нервів. Хліб видавали по виробці норми: 1000 гр., 800 гр, 600 гр. Хто не виробляв норми, тим видавалось хліба нарівні з працівниками на господарчих роботах — 500 гр. Відповідно до кількості виданого хліба, видавався і більш чи менш доброякісний приварок.

Спали на дерев'яних нарах, в дерев'яних бараках, по 200-250 осіб у кожному. Посеред бараку стояла велика піч, зроблена з залізної шахтарської вагонетки. Біля печі завжди була розвішана випрана білизна, ганчірки, онучі. Завжди брудно, сморідно в такому бараці. В'язні, що лежали даліше від пічки, а ближче до дверей, приходили до печі грітись, а, відійшовши на своє ліжко, особливо взимку, простуджувались від холоду і скоро гинули.

Священикам завжди давали найгіршу працю: асенізаторів, вибойщиків, коногонів, породчиків тощо. Це був рід людей, яких називали мовчальниками. Бо священикам лихо було: хоч він скаже щось добре, чи лихе, — то ж ми визнавали за необхідне мовчати й триматись подалі від тих, хто про щось розмовляв. Бо в таборових умовах практикувались поновні процеси проти в'язнів. Так, у 1932 р. в нашому таборі трійка ГПУ вибрала кращих людей з табору: учителів, інженерів, священиків, селян, всіх понад 300, з них 87 розстріляно у Владивостоці, а решту присуджено на 10 років кожному до спеціальних політизоляторів.

Були випадки, що людей палили на кострах. Так, в Бухті Сізіман, начальник концтраку Доналіс разом з своєю дружиною палили людей на вогні, стріляли з пістоля, травили собаками. Терор цього начальника став відомим далеко поза табором Сізіман.

Звільнився я, відбувши термін ув'язнення, в 1936 році. Після ув'язнення я був позбавлений усіх громадських прав і можливостей добути постійну працю. Переходив я з місця на місце був я на Донбасі, був по всіх областях України, працюючи на різних роботах, особливо фізичних.

Жив я в Україні й поза Україною під советським режимом з 1919 по 1941 р , а це майже 22 роки. За цей час я був 16 років, як священик, позбавлений всіх громадянських прав, з них — 7 років ув'язнення в концтраках Далекого Сходу (Дальлаг).

Прот. о. М. Явдась.

*“Злочин”, упорядник Петро Кардаш
Мельбурн, Австралія 2003
Видавництво “Фортуна”
Ст. 57-59*

*) Управление соловецких лагерей особого назначения.